

Hetsjakt på pengar i friskolornas paradiset

Respekt. Inflytande. Individanpassning. Det är nyckelord som går igen när Sollentunas friskolor försöker sälja sig till hugade föräldrar, oavsett om frälsaren heter Maria Montessori eller Jesus Kristus.

Friskolornas utbredning i Sollentuna hetsar de kommunala skolorna till en allt vildare jakt på attraktiva barn – studiemotiverade elever som inte kostar något extra. Nyckelorden går igen även när de kommunala skolorna profilerar sig.

De kommunala skolorna drivs också av en hetsjakt på pengar. Varje skola fungerar som ett bolag inom en koncern. Rektorer är ansvariga för att ekonomin går ihop. De lever med under en press som redan har fått allvariga konsekvenser.

Krut har tagit ett samlat grepp på Sollentuna, den kommun i Sverige där friskolesatsningen varit mest offensiv.

Ansvar, frihet och parkett

Johanssons skola i centrala Sollentuna har 380 elever i årskurs ett till nio – men inga lärare. Här undervisar ansvarspedagoger.

– En lärare står framme vid tavlan och håller lektion. Vi menar att den pedagogiska rollen är mycket bredare än så. Pedagogen är expert, forskare, elev, handledare – och hela tiden förebild, förklarar skolans stabsansvariga Cecilia Vikström.

Det är en av vårens allra första genomskinliga, fleecesvettiga dagar och det råder ett möjligtvis på något vis organiserat kaos. Johanssons skola är mitt en av årets så kallade projektveckor då all undervisning avbryts till förmån för ett stort projekt. I år ska man uppleva en dag under romartiden.

Johanssons skola har fått sitt namn efter Stig Johansson som är VD i Vittra förskola och skola AB. Vittra äger Törnskogens förskola och skola AB där en rad olika skolor och daghem i Sollentuna ingår. Verksamhetsåret 1997–98 gick Törnskogens förskola och skola AB med 1,9 miljoner kronor i vinst. "Vi har gjort det omöjliga möjligt", skrev Helena L'Estrade, skolchef på Johanssons skola, i verksamhetsberättelsen.

Skolan öppnade 1996. Nu står ungefär 2 000 elever i kö för att komma in. De som tas in till hösten 1999 ställde sig i kö 1997. Det är till sexårsverksamheten, och i viss mån årskurs fyra, man tar in elever. Intagningen avgörs efter kötid, med undantag för elever som går i Vittras 1–3-skolor på andra håll i Sollentuna. De har förtur till fyran.

Fredrik Lysedal i sjuan kommer släntrande förbi med nyfikenheten väl maskerad. När jag ber att få tala med honom ser han världsvant förberedd ut och slår sig glatt ner för att ta emot första frågan.

– I min familj är det viktigt med skolan. Man ska få bra betyg. Det är inte alla som tänker så. I Tureberg var det bara mina och mina kompisars föräldrar som gick på föräldramötena.

Fredrik Lysedal bor i Töjnan, villaområdet som ligger granne med det beryktade Malmvägskomplexet. I årskurs 1–3 gick han i den lilla beskedliga Töjnaskolan, men efter det heter Töjnabarnens kommunala skola Turebergsskolan och den delar de med Malmvägsbarnen. Efter två år i Tureberg bytte Fredrik Lysedal till Johanssons.

– Jag tycker att det är mycket bättre här än i Tureberg. Det är ett större ansvar. Och mycket friare. Och så mycket finare lokaler. Det värsta som kan hända är att det blir ett streck på ett bord. I Tureberg försvann skor utan att något hände. Det var mycket bråk där, en gång kom polisen.

På Johanssons skola kallar man eleven för "den första pedagogen", pedagogen själv för den andra och miljön för den tredje. Källaren blir "suterängvåning" och raden med fönsterlösa utrymmen i mitten av huset blir "mittskepp". Och visst är det vackert när ljuset spritter in genom glasväggarna och sprider sig över parkettgolvet. Men trots de lugnande naturmaterialen är stämningen inte mer friserad än på andra skolor. Du-är-fanimej-dum-i-huvet ekar genom den stora salen som är skolans hjärta för eleverna i årskurs 4–9.

Carolina Nilsson, ansvarspedagog i en 6–9:a, håller samling i ett inglasat utrymme i ett hörn av salen. Skoldagens sista minuter tickar iväg, utifrån ropar våren. Pengarna man får in under temadagen ska gå till Lutherhjälpen, säger Carolina Nilsson.

– Lutherhjälpen, vad är det för nåt, undrar någon och får svar av en kompis:

– Martin Luther King vet du väl.

När tjejerna tar avsked av varandra med kindpussar är killarna redan skingrade.

Agneta Giona är lärarkandidat och har varit sju veckor på skolan. Hon utbildar sig till SO-lärare och har en termin kvar på Lärarhögskolan.

– Innan jag kom till Johanssons skola kände jag mig inte jätteglad över att ha hamnat just på där. Jag tyckte inte riktigt om att det fanns en skola som drevs i vinstsyfte och att kommunen avsatte så pass mycket pengar till skolan innan den startade.

Men nu har hon ändrat sig.

– Första intrycket kan vara att det är väldigt rörigt, men när man ser hur ansvarspedagogerna följer upp varje barn så tycker man att det är väldigt bra.

Varje termin fyller föräldrar, barn och ansvarspedagog i en nulägesbeskrivning som tar upp hur barnet ligger till när det gäller personlig utveckling, kunskaper och förmåga att lära. Dessa beskrivningar förs efter ett utvecklingssamtal samman till en handlingsplan där man sätter upp mål för barnet. Föräldrar, barn och ansvarspedagog skriver under planen.

Ett exempel på vad som kan tas upp kan vara att barnet ska våga tala mer på lektionerna. Medlet för att komma dit kan bli att barnet ska räcka upp handen minst en gång per lektion. Stöd ska ges av ansvarspedagogen och målet ska vara förverkligat före sommaren.

Barnen delas in i grupper baserade på vilken nivå de ligger på. Gruppindelningen används vid alla genomgångar men däremot inte när barnen arbetar självständigt. 4-5:ans 104 barn är indelade i fyra grupper.

När Agneta Giona fick klart för sig att barnen delades in efter sin kapacitet blev hon först negativ.

– Först tänkte jag att oj hjälp! Det blev ju på nåt sätt så synligt, säger Agneta Giona. Men nu ser jag att det fungerar väldigt bra för barnen. Med dem som kommit längst kan man höja ribban och prata om lite extra saker. I en grupp där man inte kommit lika långt går man igenom allt väldigt noga och barnen får ställa väldigt mycket frågor. Där känner barnen att alla är på samma nivå.

Varje måndag gör barnen ett schema för veckan som de ska ta hem och visa för föräldrarna. Föräldrarna förväntas tillsammans med barnen se till att uppgifterna klaras av senast under helgen. Utöver detta ges inga egentliga läxor.

I en del ämnen har man inga läroböcker utan arbetar utifrån Montessorimaterial.

– Man utgår helt från individen även i matte, och det är första gången jag har stött på det.

Agneta Giona tycker att Johanssons lyckas särskilt bra med att motivera barnen.

– Det är jättesvårt att få sina egna barn att förstå det här: du går inte i skolan för att få alla rätt på proven eller för lärarens skull, det är för dig själv! Det lyckas Johanssons med.

Men Agneta Giona tycker inte att barnen på Johanssons skola utgör något tvärsnitt Sollentunaungar.

– Många har gått hos Vittra tidigare. Men när man lär känna barnen så är det ändå inte så stor skillnad; den största skillnaden finns hos föräldrarna. De gör ett aktivt och medvetet val och ställer upp på det som Vittra kräver.

Stabsansvariga Cecilia Vikström håller inte med. Hon tycker att barnen representerar ett snitt.

– Det är många som frågar vad vi har för siffror på invandrabarn, men jag ser det inte så – barnen är Kalle och Hakim för mig. Och vi har flera barn som har misslyckats i andra skolor och flyttat hit som ett sista halmstrå.

I skolans marknadsföring talas det mycket om att barnens "livschanser" ökar om föräldrarna väljer att sätta dem i Johanssons skola. Vad är en livschans, en chans att överleva? Knappast:

– Ökade möjligheter i det fortsatta livet. Att man inte bara blir den stereotypa eleven som läser på det man vet att läraren kommer att fråga om, säger Cecilia Vikström.

Möjligtvis är skolans belöningsystem ett led i dessa ökade livschanser. Varje månad röstar varje ansvarsgrupp i årskurs 4-9 fram den elev som "på bästa sätt bedöms ha bidragit till att det önskvärda förhållningssättet uppnås". Vinnaren får en biocheck och den som vunnit flest gånger under året får 3 000 kronor insatta på ett konto som är tänkt att användas för fortsatta studier.

Systemet är inte helt populärt ens bland eleverna och strax före påsk var det en ansvarsgrupp som vägrade att kora en vinnare. Men Cecilia Vikström tror på idén.

– Barnen känner att det lönar sig att sköta sig. Vi visar fram det positiva. Det är ju så mycket negativa utpekanden annars inom skolan. De som sköter sig gör det ju många gånger i det tysta.

Blir det inte samma som vinner varje månad?

– I någon ansvarsgrupp har det varit det. Men då har det också varit någon som har varit en bra förebild, säger Cecilia Vikström.

Det pratas mycket om Johanssons skola i Sollentuna. En del rykten, som att skolan skulle finansieras med höga elevavgifter, finns det ingen grund för. Det är inte heller sant som det påstås att skolans lokaler subventioneras av kommunen. Skolan hyr av Sollentuna Fastighets AB till marknadshyra. Men däremot var det kommunen som lät renovera och bygga nytt just för att Johanssons skola skulle kunna öppna.

De anställda inom de kommunala skolorna tycker att de missgynnas i förhållande till friskolorna, men Cecilia Vikström menar att det är friskolorna som ofta får arbeta i motvind.

– Ta det här med idrottshallar. Nu delar vi med Sofielundsskolan, men vi behöver fler tider. Vi har försökt hyra in oss på olika håll men det har inte gått.

Något som väckt mycket kritik, bland annat från fackligt håll, är det faktum att lärarna på Johanssons skola är bundna till betydligt mer tid med eleverna än lärare inom kommunala skolor. Arbetstidsavtalet är detsamma, 1 760 timmar per år. Men lärare inom kommunala grundskolor undervisar högst tjugo 60-minuterstimmar i veckan och ägnar resten av tiden åt förberedelser, efterarbete, konferenser och fortbildning. På Johanssons skola däremot har lärarna så kallad handledning 27 timmar i veckan. Det innebär dels att undervisa och dels att övervaka och leda elevernas självstudier.

– Vad vi inte har är alla dessa konferenser och möten i olika grupperingar som bara innebär att sitta av tid till ingen nytta. Vi har de möten vi verkligen tycker är viktiga. Och i våra 27 timmar ingår rasterna, bortsett från lunchen.

Men ansvarspedagogen Carolina Nilsson tycker att det är slitsamt att inte ha någon tid inlagd för att planera undervisningen eller rätta prov under skoldagen.

– Till en viss gräns klarar vi det. Vi arbetar ju i lag och är det någon som inte orkar en dag så kan vi stötta varandra. Ja, nu låter det som om folk får nervösa sammanbrott hela tiden men så är det förstås inte. Men vi måste ju orka vara inspirerande och engagerade och givande och allt det som de vill att vi ska vara.

Skolverket, som är tillsynsmyndighet för friskolor, har trots att Johanssons skola har varit igång i tre år ännu inte inspekterat skolan. De står på tur i år eller nästa år, säger verkets Per Gunnar Rosengren som ansvarar för Sollentuna.

– Det ökar ju lavinartat det här med friskolor och därmed måste inspektionerna bli med vissa intervall. Det är ju inte så många här som arbetar med inspektioner.

Oroliga barn i Guds hand

I korridor i en sliten enplansmöba i rött tegel strax intill Rotebro pendeltågsstation poserar Jesus. Han står på en gammal skolplansch för att ge lite sakral prägel till

denna före detta kommunala högstadieskola där Mikaelsskolan har flyttat in med sin kristna profil.

Mikaelsskolan var Sollentuna kommuns första friskola när den startade 1986.

– En grupp föräldrar, en kristen grupp, upplevde att deras kristna värderingar plockades bort i den kommunala skolan och att det blev jobbigt för barnen, förklarar rektor Ingrid Christiansson bakgrunden.

Skolan har under årens lopp flyttat runt mellan en rad olika lokaler i Sollentuna. Sedan två år tillbaka huserar man med 165 barn i årskurs 0–9 i den utrymda Rotebroskolan.

Mikaelsskolan är en friskola som Skolverket hunnit med att inspektera. Inspektionen var typisk: två av Skolverkets representanter läste in sig på skolan och gjorde ett besök då de intervjuade rektor, lärare, elever och styrelsens ordförande.

"Skolverket konstaterar att Mikaelsskolan alltjämt uppfyller kraven på godkännande", hette det i beslutet från april 1997. Verket konstaterade att ekonomin var i ordning, att intagningsprinciperna inte stred mot några regler, att de flesta av lärarna var behöriga och att lokalerna var OK. Vidare följde undervisningen läroplanen, och i kommunens så kallade skolbarometer, som mäter skolornas kvalitet, placerade sig skolan långt över genomsnittet.

Skolverket skriver vidare: "Mikaelsskolan använder samma kursplaner som gäller för grundskolan och använder läromedel som används i kommunala skolor... I våra intervjuer med skolledare, lärare och elever intygar alla att undervisningen är allsidig. Eleverna säger att de kräver att få en allsidig och saklig information för att själva kunna ta ställning."

Bibelord har strötts över korridorernas väggar och i ett klassrum har årskurs 7 satt ihop sina egna tolv budord: arbeta mer än prata, sova ordentligt, inte springa runt och så vidare. Ur pappkartonger i ett hörn av ett uppehållsrum sticker resterna av påskfirandet upp – tre Jesusar på kors.

Till skillnad från många andra kristet profilerade friskolor drivs inte Mikaelsskolan av något särskilt samfund. Lärarna kommer från en rad olika kyrkor och barnen från ännu fler. Någon katolsk lärare finns inte på skolan men en stor del av barnen är katoliker. Det gäller framför allt många av de invandrare som utgör hälften av skolans elever – latinamerikaner, syrianer, etiopier, libaneser, ryssar, armenier, jugoslaver.

– Många sydamerikaner har till exempel växt upp med ordning och reda och nunnor i sitt land, och de vill ha något liknande här.

Däremot har skolan inga muslimska elever.

– Några har varit på väg hit, men de har backat när de sett vår målsättning.

Undervisningen genomsyras av den kristna livssynen. Darwins lära om arternas ursprung behandlar man exempelvis som ett i stora delar passerat inslag i vetenskapen.

– Vi säger att så säger en del av vetenskapen, men vi tar också upp de nya och mycket intressanta rön som omkullskastar Darwins teorier. Det är precis samma sak

som med andra religioner. Vi fördömer ingenting. Men vi måste inte vara värdeneutrala, och det är det som är det fina, säger Ingrid Christiansson.

Eleverna har morgonbön varje dag, och en morgon i veckan möts föräldrar i en bönestund. Lärarna börjar med morgonbön två dagar i veckan. Då ber man ibland för elever som man menar är i särskilt behov av Guds uppmärksamhet.

Många av barnen har erfarenheter av krig eller har varit extremt utsatta på andra sätt. Ingrid Christiansson menar att den kristna profilen är särskilt lämplig för just dem. Hon pekar på skolans logotyp som föreställer två människor stående i Guds kupade hand.

– Vi har ju en klar fördel i vår tro. Vi har många barn med olika typer av svårigheter och den kristna grundtanken, att vi finns till för varandra och att Gud är vår far, ger dem stöd. Det är det de behöver.

Friskola – till varje pris?

Ingenstans i Sverige har friskolesatsningen genomförts så offensivt som i Sollentuna. Anställda inom kommunala skolor ser studiemotiverade elever försvinna till privata alternativ. Många menar att kommunen kör sina skolor i botten med ett enda mål: stängning.

12,5 procent av Sollentunas elever går i friskolor. Det är en högre andel än någon annanstans i Sverige. Föräldrarna väljer vilken skola barnet ska placeras i. De elever som sökt men inte fått plats i friskolor placeras i kommunala skolor. En skolpeng på ungefär 47 000 kronor per år följer eleven, oavsett om skolan är kommunal eller fristående. Skolpengen är en av Sveriges lägsta.

I Sollentuna, obrutet borgerligt styrt sedan 1979, praktiseras köp-och-sälj-system fullt ut. Varje kommunal skola är en egen enhet och rektorn ansvarar för att den går med vinst. Skolorna kan sägas vara dotterbolag i en koncern kallad Sollentuna Serviceproduktion (SSP), även den med vinstkrav på sig.

De anställda inom de kommunala skolorna ser dramatiken i Rotebro som ett varnande exempel. 7–9-skolan Rotebro skolan klarade inte sin budget. Det ryktades om stängning, eleverna började hoppa av skolan – och skolan stängdes 1997. Verksamheten flyttades till de befintliga kommunala skolorna Trollholmen och Gillbo som båda gjordes om till 1–9-skolor.

Bitterheten var stor bland personalen som fick lämna Rotebro skolan. Men kommunens största problem var att den stora tegelbyggnaden stod ekande tom och slukade en massa skattepengar. Lösningen blev att hyra ut lokalerna till två friskolor, en kristen och en med fransk inriktning.

– Plötsligt var det två kommunala skolor och fem friskolor i den här kommundelen. Nu går vi back, säger Ulla Jansson, rektor för Trollholmens skola.

Trollholmen har 400 elever men skulle behöva 450 för att gå runt. Ulla Jansson tappar elever till friskolorna, samtidigt som hon måste vara beredd att hela tiden ta emot dem som inte kommer in där eller går ut de friskolor som inte har nioårig verksamhet.

För att locka elever använder Ulla Jansson den populära metoden profilering. Framför allt inriktar Trollholmen sig på musik. Dessutom försöker man locka med olika fritidsarrangemang, som beach volley och kvällsöppen skola. Det börjar ge resultat, tycker Ulla Jansson. Men skolan går fortfarande med förlust och hon tror inte att kommunen har tålamod.

– Jag tror inte att jag kommer att få fortsätta så här.

Om kommunen menar allvar med sin satsning på valfrihet så måste man också ge ekonomiskt utrymme för de kommunala skolorna att hålla platser öppna, menar Ulla Jansson.

– Om man har den här valfriheten måste man nästan ha en överetablering, annars blir det ju smockfullt i alla skolor och då har man ju ingen möjlighet att välja. Och då är frågan vad den valfriheten får kosta?

Minst lika stora som i Rotebro är spänningarna i Tureberg i centrala Sollentuna. Området domineras av det socialt belastade Malmvägskomplexet med 1–9-skolan Tureberg. På ömse sidor om detta ligger två villaområden med varsin skola, 1–3-skolan Töjnaskolan och 1–6-skolan Sofielund.

Från Töjnan och Sofielund har eleverna enligt närhetsprincipen gått vidare till Tureberg, men 1996 öppnade den fristående Johanssons skola. Märkliga krafter sattes i rörelse.

Turebergsskolan har satsat på att profilera sig genom två inriktningar: engelska/musik och matte/NO. Det senare visade sig mindre lyckat höstterminen 1997, då de två fyrorna med matte/NO-orientering blev i stort sett genomgående svenska medan den tredje fyran, utan specialinriktning, var helt dominerad av invandrare. "Ett litet svenskt Pretoria", var rubriken i Dagens Nyheter.

Fram till 1998 fanns också 1–3-skolan Bagarbyskolan i Malmvägsområdet. Den lades ned så hastigt och lustigt att en del föräldrar i höstas kom dit med sina barn till uppropet som skulle hållas i Tureberg. In i Bagarbyskolans lokaler flyttade den engelskspråkiga kommunala Sollentuna International School.

Idag är Turebergsskolan hårt trängd. Skolan har tappat så pass många elever att biträdande rektor Marianne Håkansson tror att verksamheten kommer att stanna på två parallellklasser i varje årskurs i stället för tre. Hon menar att resultatet blir en segregering, men efter ambitionsnivå snarare än efter hårfärg.

Elever med aktiva föräldrar, både svenska och invandrade, söker sig till Sollentuna International School, Johanssons eller Sofielundsskolan. De andra blir kvar i Tureberg. Vad Tureberg ska göra när profileringen visat sig otillräcklig är oklart.

– Man kan göra hur mycket som helst, bara man har pengar. Vi ska... Jag skulle kunna säga att vi ska förbättra tryggheten och omhändertagandet för eleverna, och pedagogiken och undervisningen. Men det är ett långsiktigt arbete, säger Marianne Håkansson.

Gösta Wilmenius, rektor i Sofielundsskolan, har Johanssons skola tvärs över gatan. Dit söker sig många av barnen från villorna närmast skolan, och då får Sofielund fylla på med Malmvägsbarn.

– Vi har exporterat skolintresserade vita tjejer och importerat små tjuvar som vill stångas, gärna av utländsk härskomst, säger Gösta Wilmenius.

Han tycker att föräldrarna har ett visst ansvar för problemen. Många ställer sina barn i kö först i samband med skolstarten. Eftersom kötiden till exempelvis Johanssons skola är två år börjar klasserna tunnna ut ungefär från och med trean. Då är det svårt att rekrytera nya elever att fylla på med.

Avhoppen från de kommunala skolorna får svåra konsekvenser för de barn som stannar kvar.

– Vi kör ju med åldersblandade grupper, så om två tjejer byter skola kan det göra att den tredje blir helt ensam i sin åldergrupp. Vi har ju krav på oss att tänka på social och pedagogisk trygghet, men något sådant tar inte föräldrarna hänsyn till. Där är det bara egoism som gäller, säger Gösta Wilmenius.

Han tycker att kommunen missgynnar de kommunala skolorna och därmed skapar antagonism mellan de olika skolformerna. Han ger ett exempel: I början av 1990-talet fanns planer på att renovera Sofielundsskolan för 32 miljoner kronor. Planerna stoppades eftersom kommunen ansåg att elevunderlaget var för litet.

– Men två år senare var det inga problem att tillsätta 29 miljoner för att skapa en ny privat 1-9-skola tvärs över vägen.

Friskolorna har bättre förutsättningar även på andra sätt. De bestämmer själva hur många elever de vill plocka ur sin kö, och när de har fullt kan de bara skicka eleverna vidare till närmaste kommunala skola som alltid är skyldig att ta emot dem.

Det innebär att rektorerna i de kommunala skolorna ofta inte förrän efter skolstarten vet hur många elever de har och hur mycket pengar de har att spela med. När varje tappad elev innebär 47 000 kronor i förlorad skolpeng blir trycket tungt på rektorerna. Samma problem kan dessutom uppstå när som helst under terminen, om det blir en plats ledig på en friskola och denna plockar in nästa elev i kön. Den kommunala skola där den eleven slutar förlorar skolpengen omedelbart.

Läraryrket har genomfört en undersökning som visar på även andra problem. Rektorerna har genom det ekonomiska ansvaret fått så många fler arbetsuppgifter. Dessutom innebär den oklara beslutsordningen inom kommunen att rektorerna ska ta order både från barn- och ungdomsnämnden och SSP – order som ofta är motstridiga.

Sammantaget har detta lett till att Sollentunas rektorer är mycket hårt trängda, visar undersökningen. Enligt Dag Hellqvist på Skolledarna har ungefär hälften av kommunens rektorer under de senaste åren bytt jobb eller blivit åtsagda att göra det.

– Vi har en medlem som har begått självmord och det är klart relaterat till hans arbetssituation, säger Dag Hellqvist.

Mats Tevérus, ordförande i Läraryrket i Sollentuna, menar att den låga skolpengen är det största skälet till stressen.

– Varje skola ska bära alla sina kostnader. 47 000 kronor ska även omfatta lokalhyra. Bara pengar för barn med särskilda behov kan tillkomma, säger han.

Inte bara lärare och rektorer utan även tjänstemän inom kommunen är ställda mot väggen.

– Här sitter man och vet varken ut eller in, säger Hans-Olof Hanselid på gymnasienämnden. Jag har jobbat med det här sedan 1994. Jag tyckte den här modellen var jättespännande i början, men nu har jag insett att den inte fungerar.

Hans mest överhängande problem just nu är att SSP:s ledning tycker att skolpengen ligger för lågt. Den kommunala koncernen vill ha mer pengar till skolan än kommunen erbjuder. Därför har gymnasienämnden inte kunnat träffa något avtal med kommunens gymnasium Rudbecksskolan.

– Vi får ju våra ramar fastställda av fullmäktige, och säger inte de att vi får slå på 2 procent så kan vi inte göra det. Produktionsstyrelsen kräver mycket mer pengar än vi kan ge. De gick med plus förra året så jag tycker att det är galet, säger Hans-Olof Hanselid.

Hans-Olof Hanselid tycker att hela modellen är färdig att skrotas.

– Beställar-utförarmodellen fungerar när det gäller gator och vägar men inte när det gäller skolan. Den som inte är nöjd med produkten kan inte bara gå vidare till nästa företag, som man kan göra om inte gatuunderhållet fungerar.

Andra tjänstemän inom kommunen går helt på politikernas linje. Ulla Nyström är uppdragsledare inom barn- och ungdomsnämnden och menar att de positiva effekterna överväger.

– De kommunala skolor som går igenom processen och anpassar sig efter den nya situationen har mycket att vinna. Det blir en spänst i verksamheten, den blir i högre grad anpassad efter medborgarnas behov. Sofielundsskolan till exempel har ju återupprättat sitt självförtroende och skaffat sig en egen profil.

Vad det gäller rektorernas klagomål på att de inte vet hur många elever de kommer att ha så planerar kommunen att tidigarelägga datumet för val av skola. Men Ulla Nyström håller med om att det kanske inte kommer att medföra någon större skillnad, eftersom det är friskolornas datum för intagning som avgör när de kommunala skolorna får veta hur många elever som blivit över till dem.

– Friskolorna är ju skolor som kommunen inte rår över på samma sätt. Vi kan ge rekommendationer till friskolor men vi kan inte ställa krav på att de ska vara klara med sin intagning ett visst datum. Men vi ska ta upp frågan med friskolorna och vi brukar inte ha några problem med att föra en dialog med dem, säger Ulla Nyström.

Även friskolorna tycker att de missgynnas av kommunens agerande, bland annat när det gäller tillgången till idrotts-, slöjd- och hemkunskapssalar. Ulla Nyström är hörbart nöjd över att detta problem uppmärksammas.

– Det är alldeles korrekt kritik. Kommunen har ett ansvar för att se till att alla barn inom kommunen får bra undervisning, oavsett om de går i friskola eller kommunal skola.

Kommunen har varit beredd att sträcka sig långt för att hjälpa friskolorna, till exempel i samband med att Johanssons skola öppnade, men ligger det verkligen an på

kommunen att säkra undervisningen för friskolebarn? Är det en lagstadgad skyldighet?

– Det tror jag inte. Men det finns en vilja.

Det kan man lugnt säga.

Några av friskolorna kammar hem storvinster varje år. Johanssons skola gick till exempel plus med 1,9 miljoner kronor 1997-98 – pengar som ägaren Vittra investerar genom att öppna nya skolor runt om i Stockholm. Är det så lyckat att skattepengar, i form av skolpeng, går rakt in i privata företag?

– Friskolorna får ju samma ersättning, och systemet i sig innebär att de måste hålla en viss kvalitet och volym på utbildningen.

Hur kan friskolorna då gå med vinst? Förvaltar de pengarna effektivare?

– Ja, det kan man ju tro att de gör.

Moderaten Douglas Lithborn, barn- och ungdomsnämndens ordförande och högste politiskt ansvarig för grundskolorna i Sollentuna, har ingen förståelse för de kommunala lärarnas och rektorernas oro.

– Vad man kan konstatera är att vi har en liten andel friskolor. De kommunala skolorna utgör 90 procent och det ju är nästan monopol.

En kommun är enligt lag skyldig att driva skola. Därför är risken för att hela den kommunala skolverksamheten skulle vara på väg att avvecklas minimal. Men varför känner sig då anställda inom den kommunala skolan hotade?

– Jag tror att det bottnar i en förändrad kultur. Vi har ju bara haft ett fritt skolval i sju år. Innan visste rektorerna vilket elevunderlag de hade eftersom det byggde helt på närhetsprincipen, säger Douglas Lithborn.

Friskolorna har rätt attityd till den nya situationen, menar han.

– De tror att de kan växa. Men jag märker att många kommunala skolor också har en positiv attityd, till exempel i Rotebroområdet.

Vad händer då med en kommunal skola som Trollholmen som går back?

– Det beror på hur lång tid de går back. Skolan ska inte läggas ner i år och inte de närmaste åren. Den har fått ett dåligt rykte, ett oförtjänst dåligt rykte, och det tar tid att vända det.

En skola som inte lyckats vända friskolesatsningen till en fördel är enligt Douglas Lithborn Turebergsskolan.

– Jag upplever det inte som bra med en situation på lågstadiet med nära 100 procent invandrare. Vi får samtal från invandrarföräldrar som är ledsna för att deras barn fått plats i Tureberg. De vill ha sina barn i en svensk skola, säger de.

Douglas Lithborn vill försöka lösa problemet genom att styra över svenska elever, som inte ansökt om plats i någon särskild skola, från Sofielundsskolan till Tureberg.

Skulle kommunen gynnas friskolorna på de kommunalas bekostnad? Douglas Lithborn menar att anklagelsen är befängd. Tvärtom är det friskolorna som missgynnas ekonomiskt eftersom de är tvungna att betala moms, säger han.

Han har dock viss förståelse för Sofielundsskolans kritik mot att kommunen lät bygga Johanssons skola. Nu i efterhand tycker han att det kanske inte var så lyckat, med tanke på att Sofielund ansökt om att få renovera. Men han avfärdar tanken på att kommunen skulle ha sponsrat skolan genom att betala renoveringen och nybyggnationen. Johanssons skola betalar nu en hög marknadshyra för sina lokaler, och orsaken till att kommunen lät bygga Johanssons skola var strikt skattetaktisk, säger Douglas Lithborn.

– Kommunen kan bygga en friskola utan att betala moms, så det var för att komma runt momsen. Det var det som var poängen.